

„Złote myśli” mistrza Wincentego Kadłubka

Mgr Artur Lis - KUL STAŁOWA WOLA

Ur. 29.04.1983 r. w Opatowie. Szkoła podstawowa we Włostowie zaś LO w Opatowie. W l. 2002-2007 studia z historii na Wydziale Nauk Humanistycznych KUL. W l. 2003-2008 - studia z administracji KUL. Członek m.in.: Parlamentu Studentów KUL, przewodniczący Sekcji Mediewistów Koła Naukowego Historyków Studentów KUL, Towarzystwa Naukowego Sandomierskiego, Towarzystwa Przyjaciół Ziemi Opatowskiej, Stowarzyszenia Inicjatyw Geodezyjnych i Kartograficznych „Geocentrum” w Opatowie, Klubu Inteligencji Katolickiej w Lublinie im. prof. Cz. Skrzyszewskiego. Od 1. 10. 2007 r. studia doktoranckie z historii na KUL. Uczestnik seminarium doktoranckiego z prawa u ks. Abp. dr hab. A. Dzięgi (prof. KUL). Od 1.09.2008 r. nauczyciel historii w Gimnazjum im. Jana Pawła II w Turobinie i pracownik KUL w Stałowej Woli; stanowisko: asystent. Udział w wielu konferencjach. Zainteresowania: prawo administracyjne, prawo kanonizacyjne, historia prawa, mediewistyka, historiografia, genealogia.

Prezentowane *Złote myśli*, pochodzą z *Kroniki polskiej* pióra mistrza Wincentego zwanego Kadłubkiem (ok. 1150-1223). Dziejopis najprawdopodobniej pochodził z Karwowa koło Opatowa z rodu Łabędziów¹. Wincenty po studiach zagranicznych w Paryżu (wg niektórych badaczy – w Bolonii) był związany z dworem Kazimierza Sprawiedliwego. Następnie ok. 1194 r. został prepozytem katedry NMP w Sandomierzu i hipotetycznie tu wykładał prawo. W latach 1208-1218 był

biskupem krakowskim. W tym ostatnim roku porzucił wszystko, by zostać mnichem. Zmarł w klasztorze cystersów w Jędrzejowie w r. 1223. Po śmierci cieszył się lokalnym kultem, który został zatwierdzony 18 II 1764 r. przez papieża Klemensa XIII. Obecnie jednym z ważniejszych miejsc kultu bł. Wincentego jest Sandomierszczyzna².

Kronikę polską rozpoczął pisać przed 1194 r. a „pióro zламаł” najpewniej pomiędzy 1205 r. a objęciem urzędu bisku-

¹ A. Lis, *Konferencja naukowa „Błogosławiony Wincenty Kadłubek i jego dziedzictwo”* (Opatów, 17 czerwca 2009 r.), „Studia Sandomierskie” 28(2009), s. 91-92. Zob. *Mistrz Wincenty Kadłubek – pierwszy uczony polski – w 750-lecie śmierci*, „Studia Źródłoznawcze” 20(1976), s. 1-140; *Mistrz Wincenty Kadłubek. Człowiek i dzieło, pośmiertny kult i legenda, Materiały sesji naukowej – Kraków 10 marca 2000*, red. K. R. Prokop, Kraków 2001, s. 112; *Błogosławiony Wincenty Kadłubek. W 800-lecie sakry biskupiej*, „Cistercium Mater Nostra” R. II 2(2008), red. M. Starzyński, M. Zdanek, Kraków 2008, ss. 332.

² A. Lis, *Świadectwo kultu bł. Wincentego z parafii Włostów. Listy do biskupa sandomierskiego*, „Kronika Diecezji Sandomierskiej” R. 100(2007), nr 5-6, s. 436-441; tenże, *Szkice o Kadłubku. Kazanie z 1845 r. z okazji przeniesienia relikwii bł. Wincentego Kadłubka z Jędrzejowa do katedry NMP w Sandomierzu*, tamże, R. 101(2008), nr 1-2, s. 134-144; tenże, *Zapach róży w Morimundzie polskim- bł. Wincenty Kadłubek*, tamże, R. 102 (2009), nr 5-6, s. 348-362.

piego. *Kronika* mistrza Wincentego to europejskiej miary pomnik tzw. renesansu XII wieku. Jest to dzieło, które stoi u progu kształtowania się świadomej i rozumnej polskiej myśli historycznej i recepcji twórczej, która służyła aktualnym potrzebom kraju i jego ambicji samookreślenia się we wspólnocie państw i ludów cywilizacji zachodniej. Warto zauważyć, że I księga stanowi tzw. cykl krakowskich przedchrześcijańskich epizodów podaniowych tj. Dakowie i Gallowie, Krak i założenie państwa, smok wawelski i założenie

nie Krakowa, Wanda, Lechici i Aleksander Wielki, Lestek I, gonitwy o władzę i Lestek II, Lestek III i Julia – siostra Juliusza Cezara, Pompiliusz I i bracia³.

Próbę zestawienia sentencji i przypowieści mistrza Wincentego, podejmowali dotychczas: Jan Wiśniewski⁴, Brygida Kürbis⁵ a ostatnio Krzysztof Rafał Prokop⁶.

Niniejszy wybór *Złoty myśli* opiera się na nowej wersji łacińskiej *Kroniki* Wincentego wydanej przez Mariana Plezię⁷ oraz tłumaczeniu Brygidy Kürbis⁸.

KSIEGA I

Nie ma serdecznego przymierza między purpurą i łachmanem.
[Prolog, rozdz. 1, s. 4].

*

Lepiej jest cieszyć się czią w samotności niż doznawać lekceważenia w poufałym obcowaniu.
[Prolog, rozdz. 1, s. 4].

*

Dzisiejsi jesteśmy i nie masz w nas sędziwej wiedzy dni wczorajszych.
[Księga I, rozdz. 1, s. 8].

*

Albowiem dusza podsycza działanie odwagi, światło czyni jasnym ogląd rzeczy, słońce uczy rozsyłać do wszystkich dobroczynne promienie łask.
[Księga I, rozdz. 5, s. 11].

*

Quia nullum est inter purpuras et pannositatem sodalitiis fedus.
[Prologvs, 1,2, s. 3].

*

Quia satius est solitudine uenerari quam familiaritate contempni.
[Prologvs, 1,2, s. 3].

*

Nos enim hodierni sumus, nec ulla hesternitatis est in nobis cana scientia.
[I, 1,3, s. 6].

*

Anima siquidem animositatis industriam, lux rerum circumspeditionem, sol denique radios munificentiarum beneficos ad omnes docet expandi.
[I, 5,2, s. 9].

*

³ H. Łowmiański, *Początki Polski*, t. V, Warszawa 1973, s. 310-340; t. VI, cz. 2, Warszawa 1985, s. 796-806.

⁴ J. Wiśniewski, *Katalog prałatów i kanoników sandomierskich od 1186-1926, tudzież sesje kapituły sandomierskiej od 1581 do 1866 r.*, Radom 1926, s. 113 i nn.

⁵ B. Kürbis, *Myśli i nauki Mistrza Wincentego zwanego Kadłubkiem*, Warszawa 1980.

⁶ K. R. Prokop, *Wincenty Kadłubek*, Kraków 2005 (seria: *Wielcy Ludzie Kościoła*), s. 72-77.

⁷ *Mistrza Wincentego zwanego Kadłubkiem Kronika Polska*, wyd. M. Plezia, [w:] *Monumenta Poloniae Historia*, seria II, t. 11, Kraków 1994.

⁸ Mistrz Wincenty (tzw. Kadłubek), *Kronika Polska*, wyd. B. Kürbis, Wrocław 2008.

Żądza władzy zwykła obchodzić wszystkie kąty u wszystkich, do wszystkich się umizgiwać, wszystkim do nóg padać, dopóki nie osiągnie, do czego wszelkim sposobem dążyła.

[Księga I, rozdz. 6, s. 15].

*

Wiedz, iż Polaków ocenia się podług dzielności ducha, hartu ciała, a nie podług bogactw.

[Księga I, rozdz. 9, s. 20].

*

Źle innym rozkazuje, kto sam sobie nie nauczył się rozkazywać. Nie jest przecież godzien zwycięskiej chwały ten, nad którym zgraja namiętności triumfuje.

[Księga I, rozdz. 9, s. 20].

*

Wszystkich cnót żywicielką jest pokora.

[Księga I, rozdz. 12, s. 24].

*

I zaiste, wolałbym ze śmiesznego stać się dostojnym, niż z dostojnego śmiesznym.

[Księga I, rozdz. 14, s. 27].

*

U Greków przez długi czas było zwyczajem, że w godzinie, gdy obierano cesarza, umieszczano go w wykutym grobowcu, zanim zasiadł na tronie cesarskim. Jednemu także z królów pacholę małe, stojąc przy nim podczas uczty, ustawicznie te słowa przypominało: Sire, tu moras! – co się tłumaczy: Panie, ty umrzesz!

[Księga I, rozdz. 16, s. 29].

*

Księga II

Nie pora co prawda zapuszczać się nazbyt daleko na kręte manowce, aby zamierzoną i podjętą drogę przemierzyć w należyтым skróceniu. Nikt jednak nie poczyna nam tego za chęć popisywania się, jeżeli w główny wątek opowiadania wpleciemy pewne wiadomości z dziejów obcych. Czujemy się bowiem zniewoleni, żeby ich z rozmysłem

Ambitionis enim est omnes omnium ambire angulos, omnium auriculas lambere, ad omnium scabellum prosterni, donec quod appetit, utcumque assequatur.

[I, 6,2-3, s. 11].

*

Polonos autem anim uirtute, corporis duritia non opibus censi.

[I, 9,4, s. 15].

*

Male alias imperat, qui sibimet imperare non didicit. Neque enim gloria dignus est triumphali, de quo pompa cupiditatum triumphat.

[I, 9,4, s. 14].

*

Omnium enim est nutrix uirtutum humilitas.

[I, 12,1, s. 18].

*

Sed malim certe ut ridiculo sim serius quam serio ridiculus.

[I, 14,1, s. 20].

*

Vnde Grecis diu fuit sollempne, ut qua hora sufficiebatur imperator, in excisco locaretur mauseolo, priusquam in imperiali trono consedisset. Cuidam etiam regum inter epulas astans crebro suggerebat paruulus: Sire, tu moras! - quod interpretatur: domine tu morieris!

[I, 16, 1-2, s. 22].

*

Set sinuosis longius euagari non conuenit anfractibus, ut propositi ut suscepti cursus itineris debito carpatur compendio. Nemo tamen id nostre inputauerit ostentationi, quod quedam ex aliorum histories principali quo inseruntur seriei, que ex industria iubemur non preterire. Tum quia si-

nie pomijać, zarówno dlatego, że podobne rade podobnemu, jak i dlatego że tożsamość jest matką społeczności. Chodzi także o to, aby zgoła nie zabrakło przedmiotu, na którym czytelnik mógłby się ćwiczyć.
[Księga II, rozdz. 1, s. 39].

*

Człowiek szczerzy przez fałsze fałszywym stać się zasłużył. Tak malowidłem się stał, człowiekiem tak nie jest człek.
[Księga II, rozdz. 2, s. 40].

*

Nierzadko perły kryją się w piaszczystym pyłe. (...) Również szlachetna wielkość ducha nie zawsze mieszka w miastach z wieżami i bynajmniej nie gardzi chatami ubogich.
[Księga II, rozdz. 4, s. 43].

*

Stąd to pewien człowiek, przyszedłszy do filozofa, gdy ujrzał brud zakopconego mieszkania, ubogie sprzęty, jego zaś okrytego łachmanami, z twarzą zarośniętą, strasznie wychudzonego, krzywi nosem, wszystko mu wyrzuca, za wszystko go łaje. Mędrzec mu na to: Dziś - rzecze - zastałeś mnie zajętego w cudzym mieszkaniu; mojemu, jeśli masz ochotę, jutro się przyjrzyj, przyjmę cię z wykwintnym przepychem. (...) Kto więc - powie - wejdzie do naszego domu, niech raczej nas podziwia niż nasze sprzęty!
[Księga II, rozdz. 11, s. 54].

*

Dla serca spragnionego nawet pośpiech jest zwłoką.
[Księga II, rozdz. 12, s. 57].

*

Mądry tak zwycięża, że nikt nie odczuwa jego zwycięstwa.
[Księga II, rozdz. 13, s. 60].

*

milia gaudent similibus, tum quia idemptitas mater est societatis, ut etiam non omnino desit in quo sese lector exerceat.
[II, 1,1-2, s. 30].

*

Verus homo falsus fieri per falsa meretur. Sic homo fit pictus, non homo sic fit homo.
[II, 2,2, s. 31].

*

Sepiuj margarite inter harenarum delitescunt minutias (...) Generosa quoque magnanimitas nec turritas semper urbes inhabitat nec pauperum prorsus aspernatur turgia.
[II, 4.1, s. 33].

*

Vnde quidam ad philosophum ingressus, fuliginose situm mansiuncule, supellectillis ariditatem, ipsum uero habitu panosum, uultu squalidum, macie uidet horribilem, nasum in rugas contrahit, omnia illi inproperat, de omnibus illum obiurgat. Cui sapiens: In aliena, inquit, mansitatione me hodie occupatum inuenisti; meam crastino, si libet, contemplare, lautissimo exhibendus apparatus. (...) Qui ergo, inquit, nostram domum intrauerit, nos potius miretur quam nostram supellectilem.
[II, 11.1-7, s. 40-41].

*

Animo, inquiunt, desideranti mora est ipsa celeritas!
[II, 12.8, s. 42].

*

Sic namque sapiens uincit ut nemo uictorem sentiat.
[II, 13.6, s. 44].

*

Najsprawniejszą stręczycielką przychylności jest moneta. I nie ma rzeczy, której nie wyprosiłby ten, kto złotem dodaje wagi dowodnym słowom i je ozłaca.
[Księga II, rozdz. 14, s. 62].

*

W położeniu samym przez się oplakany rady potrzeba, nie łez, ponieważ ani płomienia nie gasi się płomieniem, ani smutku nie usuwa się smutkiem.
[Księga II, rozdz. 15, s. 66].

*

Bez szczodrobliwości nie ma wolności człowieka, szczodremu zaś nic nie może brakować, chyba tylko sposobności do obdarowywania.
[Księga II, rozdz. 16, s. 68].

*

Raczej niech błyszczą bogactwo w serca twojego zamku.
[Księga II, rozdz. 16, s. 69].

*

Od chorego na umyśle niewiele różni się ten, kto pieniądze nad życie przedkłada, a nie życie nad pieniądze.
[Księga II, rozdz. 17, s. 69].

*

Lżejsza bowiem jest strata mienia niż czasu.
[Księga II, rozdz. 17, s. 70].

*

Polacy nie widzą przyjemności w posiadaniu złota, lecz rozkazywaniem tym, którzy złoto posiadają.
[Księga II, rozdz. 18, s. 71].

*

Wielką niegodziwością jest łączyć w nieszczęściu tego, kogo szanowałeś, gdy dobrze mu się wiodło, bowiem pomyślność kojarzy przyjaciół, niedola wystawia ich na próbę.
[Księga II, rozdz. 20, s. 78].

*

Efficacissima enim est beniuolentiarum conciliatrix pecunia, nec est quod non peroret, qui auro allegatiuas et ponderat et inaurat sententias.
[II, 14.7, s. 46].

*

In re, inquit, per se lacrimosa consilio opus est non lacrimis, quia nec flammis flamma extinguitur, nec merore meror exiuit.
[II, 15.4-5, s. 48].

*

Qui sine liberalitate nullam estimabat hominis libertatem, liberalem autem egere non posse, nisi cum dandi non subpetit occasionem.
[II, 16.1, s. 50].

*

Te permit, immo nitet tua copia cordis in acre.
[II, 16.4, s. 51].

*

Ab insano autem non dissidet, qui pecuniam uite prefert, non uitam pecunie.
[II, 17.1, s. 51].

*

Leuior enim est rerum quam temporis iactura.
[II, 17.4, s. 52].

*

Polonos, inquit, habere aurum non delectat, set habentibus aurum imperare.
[II, 18.7, s. 53].

*

Perimpium enim est eum in aduersis obiurgari, quem in prosperitate colueris, quia prosperitas amicos comparat, necessitas examinat.
[II, 20.10, s. 58].

*

Jak żaden dobry uczynek nie pozostaje bez nagrody, tak i żadne zły bez kary.

[Księga II, rozdz. 20, s. 79].

*

Nie jest synem, kto bez bólu znosi nie-
szczęścia zbolelej matki.

[Księga II, rozdz. 22, s. 85].

*

Co oblicze wyraża, to i w sercu się kryje.

[Księga II, rozdz. 22, s. 87].

*

Chociaż może istnieć jakieś szczęście ludzkie, doskonale być nie może. Nikt bowiem nie jest tak szczęśliwy, iżby pod jakimś względzie nie wadził się ze swoim losem.

[Księga II, rozdz. 22, s. 81].

*

Duch mój ze starością jest w sporze, mówi mi, że jest w rozkwicie.

[Księga II, rozdz. 22, s. 83].

*

Trudno, aby dobrze się skończyło to, co się źle rozpoczęło.

[Księga II, rozdz. 22, s. 88].

*

Nie można nic tak dobrze zrobić lub powiedzieć, iżby nie dało się tego zganić.

[Księga II, rozdz. 25, s. 93].

*

Chlubą dzielnego męża, bezrękiego jest dzięki męstwu wydawać się oburękim.

[Księga II, rozdz. 25, s. 83].

*

Boleścią jest ból przemilczeć.

[Księga II, rozdz. 28, s. 100].

*

Człowiek jest z natury stworzeniem łagodnym.

[Księga II, rozdz. 28, s. 107].

*

Pociski, które się przewidziało, nie tak ostro uderzają.

[Księga II, rozdz. 28, s. 107].

Quia sicut nullum bonum irremuneratum, sic nullum malum impunitum.

[II, 20.15, s. 59].

*

Nec filius est, qui materni calamitates doloris sine dolore dissimulate.

[II, 22.17, s. 64].

*

Qualis uultus erit, talia corda gerit.

[II, 22.23, s. 65].

*

Et si ulla esse possit, perfecta esse non potest humana felicitas. Nemo enim tam felix est, qui non cum aliqua sue felicitates parte rixetur.

[II, 22.3, s. 61].

*

Animus mihi de senectute controuersiam facit, Hanc ait esse florem suum.

[II, 22.9, s. 62].

*

Difficile est ut bono peragantur exitu, que malo sunt inchoata principio.

[II, 23,1, s. 66].

*

Nihil adeo bene uel fit uel dicitur, quo non possit deprauari.

[II, 25.1, s. 70].

*

Gloriosum uero est uiro forti corpore mancum, uirtute uideri ambimanum.

[II, 25.2, s. 71].

*

Dolor est siluisse dolorem.

[II, 28,12, s. 76].

*

Est enim homo animal mansuetum natura.

[II, 28,33, s. 81].

*

Preuisa enim iacula minus feriunt.

[II, 28.35, s. 81].

Wszystko niepewne pewnym się staje w ustach wymownych.

[Księga II, rozdz. 22, s. 111].

*

Niełatwo odwyknąć od przyzwyczajenia, gdyż przyzwyczajenie staje się drugą naturą.

[Księga II, rozdz. 28, s. 99].

*

Księga III:

Ponieważ nikt oprócz mędrca nie może nie podobać się sam sobie, gdyż nawet małpie jej własna szpetność nie wydaje się szpetna, obawiam się, żebyśmy więcej, niż to jest słuszne, nie starali się podobać sobie samym.

[Księga III, rozdz. 1, s. 114].

*

Również Kallistenes zapytany przez ucznia, po jak długim czasie mógłby osiągnąć doskonałość, dał mu do prawej ręki mirtową gałązkę, a do lewej szklaną płytę, które sam zwykł był nosić niczym jakowyś symbol, i powiedział: Gdy ta szyba rzucona o skały nie da się stłuc, gdy ten mir swoim wzrostem nieba sięgnie, wtedy dopiero spodziewaj się doskonałości. Tymczasem zaś będziesz doskonały, jeżeli poznasz, iż doskonałym być nie możesz.

[Księga III, rozdz. 2, s. 115].

*

Ćwiczenie czyni mistrza, a miecz, jeśli się go stale nie używa, nie tyle tępieje, ile zgoła się szczyrbi.

[Księga III, rozdz. 8, s. 121].

*

Znośniej niewolnikiem się urodzić aniżeli się nim stać.

[Księga III, rozdz. 20, s. 140].

*

Najłatwiej jest zaś człowiekowi poznać drogę roztropności, gdy człowiek wpierw pozna samego siebie. Jeżeli bowiem dwoje

Quodlibet incerti certum fit in ore disert.

[II, 28.44, s. 84].

*

Non enim est facile a consuetudine reuocari, cum sit consuetudo altera natura.

[II, 28.9, s. 75].

*

Quia uero nemo nisi sapiens sibi displicere potest, cum et simie sua non informis uideatur deformitas, ueeor ne plus iusto nobismet placere studeamus.

[III, 1.1, s. 87].

*

Calistenes quoque querente discipulo, quanto tempore perfectionem discipline assequi posset, dat illi in dexteram mirtheum uirgultum et in sinistram laminam uitream, que semper ipse in quendam typum gestare consueuerat et ait: Cum hec lamina scopulis alias frustrari non poterit, cum hoc mirtheum sua proceritate aplanon attigerit, tum demum perfectionem spera. Interim perfectum eris, si te hic perfectum esse non posse cognoueris.

[III, 1.4, s. 87-88].

*

Usus enim reddit magistrum et ferrum non tam ebes quam etiam scabrosum sine assiduitate exercendi efficitur.

[III, 8.2, s. 93].

*

Adicit minus miserum esse nasci serum quam effici.

[III, 20.4, s. 107].

*

Facillimum enim est hominem uiam nosse prudentie, si se ipsum homo ante cognouerit. En quidem in homine duo

jest w człowieku, mianowicie dusza i ciało, na cóż jest dusza? By dała myśl mądrą. Na cóż ciało? By było rydwanem cnót. Zniszcz jedno lub drugie – zabijesz człowieka.

[Księga III, rozdz. 20, s. 141].

*

Dopóki pień stoi, nie pora zajmować się gałązkami, bo tyleż to łatwe, ile mało pożyteczne.

[Księga III, rozdz. 20, s. 141].

*

Nieszczęśliwym nie przystoi ganić.

[Księga III, rozdz. 23, s. 147].

*

Źle bowiem jest i każdemu wierzyć, i nikomu. Lecz to drugie jest bezpieczniejsze, tamto szlachetniejsze.

[Księga III, rozdz. 25, s. 149].

*

Nie łatwo panować nad żoną, skoro raz jej pozwoli się zapanować.

[Księga III, rozdz. 26, s. 157].

*

Hańbą dla mężów nie być mężami. (...) Każdy kto kwapi się zbyt, z trudem dochodzi na szczyt.

[Księga III, rozdz. 26, s. 151].

*

Cóż więc z pośród wszystkich istot żyjących jest najdziksze? Odpowiedział: to, co spośród wszystkich jest najłagodniejsze, wskazując na niewiastę. (...)

Niewiasta rzadko dobra,
Lecz która dobra – korony godna.

[Księga III, rozdz. 27, s. 158].

*

Konieczność wszelkich sztuk wszędzie jest mistrzynią i zawsze nauczycielką nieumiejętnych.

[Księga III, rozdz. 28, s. 159].

*

sunt: anima et korpus. Ad quid anima? Industre saniori. Ad quid corpus? Uirtutum uehiculo. Tolle alterutrum, hominem interimis.

[III, 20.7, s. 108].

*

Nec uero stante stipite in ramusculis decet occupari, quod quanto facile tanto minus conducibile.

[III, 20.8, s. 108].

*

Set miseros non decent conuicia.

[III, 23.3, s. 112].

*

Nam utrumque uitium est: et omni credere et nulli. Set alterum tutius, reliquum honestius.

[III, 25.1, s. 114].

*

Non enim facile de uxore triumphatur, que semel triumphasse permittitur.

[III, 26.23, s. 119].

*

Turpe uiris non esse uiros! (...) difficiles aditus quisque subit subitus.

[III, 26.6, s. 115].

*

Quod ergo animantium omnium est atrocissimum? Respondit: quod omnium est mansuetissimum, feminam significans.

III, 27.2, s. 120.

Femina raro bona

Sed quae bona digna corona.

*

Est enim omnium artium ubique magistra, est rudium semper eruditua necessitas.

[III, 28.2, s. 120].

*

Brak własnych dóbr rodzi często pożądanie cudzych. Stąd niektórzy, goniąc za ubocznymi zyskami, zatracili nie tylko swoje mienie, lecz także siebie samych, za przykładem owego zamorskiego sępa, który, chcąc złowić w toni cień łupu, wodą zmoczony, łup i życie razem postradał.

[Księga III, rozdz. 29, s. 163].

*

Niedobrze, aby dźsiała synów drętwiały dlatego, że ojciec jadł cierpkie winogrona.

[Księga III, rozdz. 30, s. 166].

*

Księga IV:

Wszelkie dowody dzielności, wszelkie oznaki zacności odbijają się w przykładach przodków jakby w jakichś zwierciadłach. Bezpieczniej, bowiem wybrać się w drogę, gdy przodem idzie przewodnik, gdy światło posuwa się przed nami. I wdzięczniejszy jest obraz obyczajów, który obfitująca w przykłady starożytność przepowiada.

*

Kto, mogąc zapobiec złu, nie zapobiega, zda się godzić na wszystko.

[Księga IV, rozdz. 4, s. 184].

*

Hojna szczodroblowość cenniejsza jest nad złoto.

[Księga IV, rozdz. 5, s. 186].

*

Życie ludzi dzielnych zawsze jest czynne. Gnuśne lenistwo wzbudza większą odrazę niż sama beczynność. Niemałą szkołą dzielności jest unikanie beczynności, a mąż silny z zabaw czerpie niekiedy nienajmniejszą zaprawę do zajęć poważnych.

[Księga IV, rozdz. 5, s. 186].

*

Sepe siquidem proprii carentiam appetitus gignit alieni. Vnde lucra sectantes accessoria, non modo sua set et se ipsos nonnulli perdidere, illius transmarini uulturis exemplo, qui dum umbram prede captat in gurgite, aspergine gurgitis madefactus, simul preda excutitur et uita.

[III, 29.4-5, s. 123].

*

Non enim equum est paterne acerbitatem uue gingiuas filiorum obstupescere.

[III, 30.6-7, s. 125].

*

Intellexit nimirum strennuissimus principium omnimode strennuitatis experimenta, omnimoda honestatis insygnia ex maiorum exemplaribus uelut ex quibusdam speculis resultare. Certius siquidem iter carpitur duce preuio, luce preambula et uenustior est effigies morum, Guam uenustas prefiguratur exemplaris.

Prologvs 4.1, s. 5.

*

Quasi enim consentire uidetur, qui cum prohibere possit, non prohibet.

[IV, 4.2, s. 138].

*

Est enim auro prestantio liberalitatis largitio.

[IV, 5.9, s. 139].

*

Est enim uita strennuorum semper actiosa, est ignaue torpor ipsa quiete tediosus. Cui quotiens extrinsece desunt bellorum occupations, uenandi exercetur studiis. Quia non paruum est uirtutis seminarium otii declinatio, nec minima seniorum exercitamina uir fortis interdum elicit ex ludicris.

[IV, 5.10, s. 139].

*

Roztropny zbiera owoce cnoty we własnym sumieniu; mniej doskonały w czynieniu na pokaz.

[Księga IV, rozdz. 5, s. 190].

*

Wielką niegodziwością jest zdobywać powodzenie niegodziwymi targami.

[Księga IV, rozdz. 6, s. 193].

*

Biada samotnemu, bo gdy upadnie, nie ma, komu go podźwignąć.

[Księga IV, rozdz. 10, s. 204].

*

Na utratę przywileju zasługuje, kto przyznanej sobie władzy nadużywa.

[Księga IV, rozdz. 11, s. 205].

*

Byłoby nader niegodziwie i nader niesłusznie zlekceważyć, a cóż dopiero udaremnić to, co rozum doradza, czego wymaga pożytek, czego żąda uczciwość, do czego nakłania miłość, co wreszcie nakazuje obowiązek prawa.

[Księga IV, rozdz. 21, s. 242].

*

Słowa ciężar swój mają, wyroki idą za słowem.

[Księga IV, rozdz. 23, s. 245].

*

Kruki zabiorą padlinę, o którą orły się biją. Gdy psy się gryzą o kość, inny zabierze ją pies.

[Księga IV, rozdz. 23, s. 250].

*

Często przemyślność silniejsza jest od największej siły.

[Księga IV, rozdz. 25, s. 256].

*

Niepodejrziwa jest łatwowierność niewiast.

[Księga IV, rozdz. 25, s. 257].

*

Prudens enim uirtutis fructum in conscientia metit, minus perfectus in ostentatione.

[IV, 5.25, s. 142].

*

Periniquum prorsus est iniquis prosperrari commerciis.

[IV, 6.4, s.145].

*

Ve sol! Quia si ceciderit, non habebit subleuatorem.

[IV, 10.6, s. 151].

*

Quia priuilegium meretur amittere, qui permissa sibi abutitur potestate.

[IV, 11.2, s. 151].

*

Ideoque perinipium, periniquum dissimulare, nedum impedire quod ratio dicat, quod poscit utilitas, quod iubet honestas, quod suadet pietas, quod iuris denique imperat necessitas.

[IV, 21.13-14, s. 177].

*

Pondus inest uerbis et uocem fata secuntur.

[IV, 23.2, s. 179].

*

Rixantes uendunt aquile mortician corruis,

Corrixans alii dat canis ossa cani.

[IV, 23.19, s. 182].

*

Sepe namque omnibus maiores uiribus uires habet industria.

[IV, 25.3, s. 187].

*

Credula est mulierum facilitas.

[IV, 25.8, s. 188].

*